

Naslov originala:
Ian McEwan, *Saturday*
Copyright © Ian McEwan 2005

IJAN MAKJUAN

SUBOTA

Prevod s engleskog
ARIJANA BOŽOVIĆ

Izdavač
PAIDEIA, Beograd
Generalni direktor
PETAR ŽIVADINOVIĆ
Glavni i odgovorni urednik
VESNA JANJIĆ

Urednik izdanja
ARIJANA BOŽOVIĆ

© 2008, PAIDEIA, za ovo izdanje

PAIDEIA
BEOGRAD, 2008.

Kao na primer? Pa eto, kao na primer, šta znači biti čovek. U jednom gradu. U jednom veku. U prolazu. U masi. Preobražen naukom. Pod vlašću organizovane sile. Izložen sumanutom nadzoru. U stanju prouzrokovanom mehanizacijom. Nakon skorašnje propasti radikalnih nada. U društvu koje nije zajednica i fućka mu se za pojedinca. Jer umnožena moć brojeva obezvređuje jedinku. I koje troši vojne milijarde za borbu protiv spoljašnjeg neprijatelja ali mu na pamet ne pada da plati za red kod kuće. Koje dozvoljava divljaštvo i varvarstvo u sopstvenim velikim gradovima. I uza sve to, pritisak ljudskih miliona koji su otkrili šta mogu da postignu udruženim naporima i mislima. Dok megatone vode vajaju organizme na dnu okeana. Dok plime i oseke glačaju stene. Dok vetrovi dube kamen. A velelepna supermašinerija otvara nov život za neprebrojivo čovečanstvo. Pa zar bi im ti uskratio pravo na postojanje? Zar bi od njih tražio da rintaju i gladuju dok ti uživaš u starinskim Vrednostima? Ti – da, i ti si dete ove mase i svačiji brat. Ili si pak nezahvalnik, diletant, idiot. I eto, Hercože, mislio je Hercog, kad već tražiš primer, eto kako se to kolo okreće.

Sol Belou, *Hercog*, 1964.

I

Satima pre zore, Henri Peroun, neurohirurg, budi se i otkriva da je već u pokretu, odbacuje pokrivač iz sedećeg položaja, a potom i ustaje. Nema pojma u kom trenutku je postao svestan, niti mu se to čini bitnim. Nikad ranije nije uradio ništa slično, ali nije uznemiren, nije čak ni blago iznenađen, jer pokreti su mu ležerni, i prijatni u udovima, i oseća kako mu se kroz leđa i noge razliva neka nesvakidašnja snaga. Stoji tako, go pored kreveta – uvek spava go – svestan svoje pune visine, strpljivog disanja svoje žene i prohladnog sobnog vazduha na svojoj koži. I taj osećaj mu, takođe, prija. Sat pored uzglavlja pokazuje tri i četrdeset. Nije mu jasno šta ga je nagnalo da ustane: nema potrebu za pražnjenjem, i nije zabrinut zbog nekog sna ili zaostalog elementa jučerašnjeg dana, pa čak ni zbog stanja sveta. Kao da se, tu gde stoji u mraku, otelovio ni iz čega, potpuno uobličen, rasterećen. Ne oseća zamor, uprkos sitnom satu i nedavnim naporima, niti ga proganja neki od najnovijih slučajeva iz bolnice. Naprotiv, čio je, vrtoglavo lak i neobjašnjivo ushićen. Spontano, bez ikakvog razloga, upućuje se prema najbližem od tri prozora spavaće sobe i u koraku doživljava takvu slobodu i lakoću da odmah posumnja da sanja ili hoda u snu. Ako se pokaže da je tako, biće razočaran. Snovi ga ne zanimaju; bogatija je mogućnost da je sve ovo stvarno. I savršeno je priseban, u to ne sumnja, i zna da je san ostao iza njega: znati razliku između sna i jave, znati granice, u tome je suština zdravog uma.

Spavaća soba je prostrana i nezakrčena nameštajem. Dok klizi njo-me s gotovo komičnom lakoćom, izvesnost da će se doživljaj okončati načas ga rastužuje, ali onda se ta misao gubi. Zastaje kod srednjeg prozora i obazrivo razmiče visoke drvene kapke kako ne bi probudio Rozalind. Sebičan je u tome isto koliko i uviđavan. Ne želi da ga iko pita

šta to radi – šta bi mogao da odgovori, i zašto bi se već i samim pokušajem lišio ovog trenutka? Povlači i drugi kapak, koji se poput harmonike slaže u svoju nišu, a zatim nečujno podiže prozor. Okno je bar metar više od njega, ali glatko klizi uvis, potpomognuto nevidljivom utegom od olova. Koža mu zabridi kad februarski vazduh prostruji oko njega, ali hladnoća mu ne smeta. S prvog sprata, gleda pravo u lice noći, u grad zaliven opnom ledene bele svetlosti, kosture drveća na skveru, i dole, desetak metara ispod prozora, crnu ogradu sa šiljcima nalik na red kopanja. Mraz je, stepen-dva ispod nule, i vazduh je prozračan. Odsjaj uličnih svetiljki ne uspeva da zaseni sve zvezde; preko puta, na suprotnoj strani skvera, iznad fasade u ridžensi stilu, lebde ostaci sazvežđa južnog neba. Ta jedna fasada je rekonstrukcija, pastiš – Ficrovija je u ratu stradala od Luftvafea – a tačno iza nje uzdiže se Poštanski toranj, danju birokratski siv i sumoran, ali noću, dopola skriven i pristojno osvetljen, liči na viteški spomenik vremenima u kojima je bilo više optimizma.

A ovo sad, kakva su ovo vremena? Pometena i zaplašena, obično tako misli kad za to nađe vremena u nedeljnoj rutini. Ali trenutno nema takav osećaj. Naginje se napred, upirući dlanovima o prozorsku dasku, očaran pustom i bistrom slikom. Kao da mu se vid – oduvek dobar – još više izoštrio. Zapaža svetlucave kristale kvarca u kamenim pločama na pešačkoj stazi oko skvera, golubiji izmet stvrdnut na hladnoći i razdaljini u nešto gotovo lepo, poput pregršti snežnih pahulja. Godi mu simetrija crnih stubova od livenog gvožđa i njihovih još tamnijih senki, i filigranska mreža slivnika obloženih kockom. Prepune korpe za otpatke pre govore o izobilju nego o zapuštenosti; prazne klupe raspoređene oko kružnog parka s blagonaklonim izgledom očekuju dnevni promet – raspoređene kancelarijske službenike na pauzi za ručak, ozbiljne, marljive mladiće iz indijskog hostela, ljubavnike u njihovim tihim zanosima ili krizama, bledunjave dilere, propalu staru gospođu i njene sumanute, jezive povike. Beži! Beži! uzvikuje ta žena, ponekad satima, kreštavim glasom koji podseća na barsku pticu ili neko stvorenje iz zoološkog vrta.

I dok tako stoji na prozoru, otporan na hladnoću kao kakav mermeri kip, zagledan prema Šarlot Stritu, razbarušenoj šumi fasada, ske-

la i kosih krovova u skraćenoj perspektivi, Henri pomišlja kako je grad pun pogodak, sjajan izum, biološko remek-delo – svi ti milioni što vrve oko nataloženih slojeva dostignuća iz prošlih vekova, kao oko nekakvog koralnog spruda, spavaju, rade, zabavljaju se, mahom u harmoniji, gotovo svako od njih sa željom da poduhvat uspe. A tu je i Perounov vlastiti kutak, trijumf skladnih proporcija; savršeni kvadrat koji je ucrtao Robert Adam sklopljen oko savršenog kruga malog parka – osamnaestovekovni san okupan i obgrljen modernim, sa uličnim svetiljkama odozgo, a odozdo optičkim kablovima i svežom hladnom vodom koja kruži kroz cevi, ili ponire u slivnike u trenu zaborava.

Naviknut da prati vlastita raspoloženja, čudi se toj oduženoj, iskripljujućoj euforiji. Možda se, dok je spavao, negde dole u molekularnom sloju dogodio neki hemijski sudar – nešto kao poslužavnik s prolivenim pićima, da bi zatim neka vrsta dopaminskih receptora pokrenula dobroćudnu kaskadu međućelijskih zbivanja; ili je posredi samo željno iščekivanje subote, ili neka paradoksalna posledica krajnjeg zamora. Zaista je radnu nedelju završio u stanju nesvakidašnje iznurenosti. Kod kuće nije zatekao nikoga, te se smestio u kadu s knjigom, ne mareći mnogo što nema s kim da razgovara. Tu Darvinovu biografiju dobio je od svoje načitanice, prenačitanice, ćerke Dejzi, kao prateće štivo uz jedan Konradov roman koji bi isto tako morao da pročita ali još nije stigao ni da ga otvori – pomorstvo, koliko god bremenito moralnim značenjima, nije tema koja ga osobito zanima. Poslednjih godina, Dejzi predano radi na nečemu što smatra njegovim frapantnim neznanjem, usmerava njegovo književno obrazovanje, prebacuje mu zbog lošeg ukusa i neosetljivosti. Donekle je to i tačno – pravo iz srednje škole uleteo je na medicinski fakultet, pa u robovsku satnicu mladog stažiste, a zatim i u potpunu opsednutost specijalizacijom neurohirurgije isprepletanu s predanom brigom o deci – za petnaest godina jedva da je i dotakao neku nemedicinsku knjigu. S druge strane, čini mu se da se nagledao toliko smrti, straha, hrabrosti i patnje, da bi već i to moglo da posluži kao građa za dobrih pet-šest književnosti. Pristaje ipak na njene liste lektire – to mu pomaže da ostane u dodiru dok se ona udaljava od porodice i izrasta u nedokučivu ženu u nekom pariskom predgrađu; večeras dolazi kući prvi put posle šest meseci – razlog više za euforiju.

Kasnio je u ispunjavanju tih domaćih zadataka koje je dobio od Dejzi. Povremeno dolivajući toplu vodu nožnim palcem, sneno je pročitao opis Darwinove žurbe da završi *Poreklo vrsta*, a potom i rezime zaključnih stranica, prepravljenih u kasnijim izdanjima. Usput je slušao vesti na radiju. Tvrdokorni gospodin Bliks ponovo se obratio UN-u – vlada opšti utisak da je donekle podrio argumente za rat. Nakon toga, ubeden da mu ništa nije prodrlo do svesti, Peroun je isključio radio, prelistao stranice unazad i krenuo da čita iz početka. Na mahove je ta biografija u njemu budila prijatnu nostalgiju za onom bujno zelenom, srdačnom Engleskom sa konjskim zapregama; a ponekad ga je, naprotiv, obuzimalo turobno raspoloženje od pomisli kako čitav jedan život može da stane na nekoliko stotina stranica – naguran u teglu, poput domaćeg čatnija. I kako lako jedna egzistencija, sve njene ambicije, mreža porodičnih i prijateljskih spona, ono što je u njoj najdragocenije i neotuđivo imanje, može da iščezne bez traga. Kasnije, ispružio se na krevetu da bi razmislio o večeri, i onda se više ničega nije sećao. Biće da ga je Rozalind pokrila kad se vratila s posla. Verovatno ga je i poljubila. Star četrdeset osam godina, duboko usnuo petkom uveče oko pola deset – tako je to u životu modernog profesionalca. Radi mnogo, svi oko njega mnogo rade, a ove nedelje je potegao još i više zbog epidemije gripa među bolničkim osobljem – lista operacija bila je dvaput duža nego obično.

Dovijanjem i žongliranjem, stizao je da u jednoj sali radi složenu operaciju, nadgleda starijeg specijalizanta u drugoj, i obavlja sitnije zahvate u trećoj. Trenutno u firmi ima dvoje specijalizanata – Sali Maden, koja je maltene kvalifikovana i sasvim pouzdana, i specijalizanta na drugoj godini, Rodnija Brauna iz Gajane, darovitog, požrtvovanog, ali još uvek nesigurnog u sebe. Perounov anesteziolog, Džej Straus, ima vlastitu specijalizantkinju, Gitu Sajal. Puna tri dana, s Rodnijem za petama, Peroun je špartao između triju operacionih sala – klepet njegovih klompi po uglačanim podovima hodnika i raznoliko škripanje i stenjanje pokretnih vrata delovali su kao orkestarska pratnja. Lista za petak bila je tipična. Dok je Sali zašivala jednog pacijenta, Peroun je prešao u susednu salu kako bi jednu stariju ženu oslobodio trigeminalne neuralgije, njenog *tic douloureux*. Ti lakši zahvati i danas-danas umeju da mu pričine zadovoljstvo – voli kad je brz i precizan. Zavukao je prst u ru-

kavici duboko u njena usta da bi ispipao putanju, a zatim, samo okrenuvši pogledom sliku na monitoru, zabo joj dugačku iglu sa spoljne strane obraza, sve do trigeminalnog ganglion. Džej je skoknuo iz druge sale da posmatra kako Gita nakratko osvešćuje ženu. Lice joj je već trnulo od električnog nadražaja s vrha igle, i odmah pošto je omamljeno potvrdila da su uboli pravu tačku – Peroun je pogodio iz prve – ponovo su je uspavali da bi „spržili“ nerv radiofrekvencijskom termokoaagulacijom. Suptilnost trika sastojala se u tome da se žena oslobodi bola ali da joj ostane osetljivost na laki dodir – sve obavljeno za petnaest minuta; tri godine patnje, oštrog, ključavog bola, kao rukom odneseno.

Zatvorio je vrat jednog aneurizma srednje moždane arterije – u tome je priličan majstor – i uradio biopsiju jednog tumora na talamusu, području gde operacija ne dolazi u obzir. Pacijent je bio dvadesetosmogodišnji profesionalni teniser, koji je već patio o akutnog gubitka memorije. Izvukavši iglu iz dubina mozga, Peroun je odmah video da je tkivo abnormalno. Polagao je malo nade u zračenje i hemoterapiju. Potvrda je stigla u vidu laboratorijskog nalaza, i tog popodneva je saopštio vest mladićevim postarijim roditeljima.

Naredni slučaj bila je kraniotomija zbog meningoma kod pedesetogodišnje žene, direktorke jedne osnovne škole. Tumor se nalazio iznad motornog područja i imao je jasno ocrtane rubove, tako da se uredno sljuštio pod pritiskom njegovog Roton-disektora – postupak koji obezbeđuje potpuno izlečenje. Sali se prihvatila zašivanja dok je Peroun prešao u drugu salu da uradi višestruku lumbarnu laminektomiju na pregojenom muškarcu od četrdeset četiri godine, baštovanu zaposlenom u Hajd Parku. Morao je da zaseče kroz deset centimetara potkožnog masnog tkiva da bi dospeo do pršljenova, a čovek bi se neprijatno zadržmusao na stolu svaki put kad bi Peroun pritisnuo nadole deljući kost.

Za starog prijatelja, specijalistu za uvo-grlo-nos, Peroun je otvorio jedan akustični na sedamnaestogodišnjem mladiću – čudno kako se ti ORL tipovi ustežu od probijanja težih prolaza na vlastitim pacijentima. Peroun je opsekao veliki, pravougaoni kapak u kosti iz uva, što mu je oduzelo više od jednog sata, i pri tom iznerviralo Džēja Strausa, kome

se žurilo da što pre nastavi sa listom njihove vlastite firme. Na kraju je tumor ležao izložen operativnom mikroskopu – mali vestibularni švanom smešten na jedva tri milimetra od puža. Prepuštajući svom prijatelju da uradi eksciziju, Peroun je požurio da obavi još jedan lakši zahvat pri čemu je i sam izgubio živce – grlata mlada žena prirodno uvređenog držanja zahtevala je da joj se stimulator spinalnog kanala premesti s leđa na stomak. Samo mesec dana ranije, prebacio ga je tamo jer se žalila da je žulji pri sedenju. Sada je tvrdila da joj smeta kad leži u krevetu. Napravio joj je dugačak poprečan rez na abdomenu i izgubio dragoceno vreme, do laktova zagnjuren u nju, tragajući za žicom od baterije. Mogao je da se kladi da će je uskoro ponovo videti.

Za ručak je pojeo fabrički upakovan sendvič od tunjevine i krastavca i popio bocu mineralne vode. U krcatoj kafeteriji gde ga tost i špageti iz mikrotalasne pećnice uvek podsećaju na mirise teških operacija, seo je pored opšte miljenice Heder, žene s kokni naglaskom koja pomaže u čišćenju sala između operacija. Ispričala mu je kako joj je zet uhapšen zbog oružane pljačke pošto ga je neko od svedoka pogrešno identifikovao. Ali zet je imao savršen alibi – u trenutku pljačke bio je kod zubara gde su mu vadili umnjak. Za drugim stolovima, pričalo se o epidemiji gripa – tog jutra su poslali kući jednu instrumentarku i jednog stažistu koji je asistirao Džeju Strausu. Nakon petnaest minuta, Peroun je svoju firmu poveo natrag na posao. Dok je Sali u susednoj prostoriji bušila otvor u lobanji jednog starijeg čoveka, penzionisanog saobraćajca, kako bi se smanjio pritisak od unutrašnjeg krvarenja – radilo se o hroničnom subduralnom hematomu – Peroun je upotrebio najnoviji komad opreme, kompjuterski sistem vizuelnog navođenja, dok je radio kraniotomiju i resekciju glioma u desnom zadnjem. Onda je prepustio vođstvo Rodniju u svrdlanju još jedne rupe za hronični subduralni.

Kulminacija dnevne liste bilo je uklanjanje pilocitnog astrocitoma kod jedne četrnaestogodišnje devojčice iz Nigerije, koja živi u Brikstonu s tetkom i tečom, anglikanskim vikarom. Tumoru je bilo najbolje prići s potiljka, infratentorijalnom supracerebelarnom putanjom, dok je pacijent pod anestezijom u sedećem položaju. Ovo je, opet, stvaralo posebne teškoće Džeju Strausu, jer postojala je mogućnost da vazduh prodre u venu i izazove embolizam. Andrea Čapman je problematičan

pacijent, problematična nećaka. Stigla je u Englesku s dvanaest godina – potišteni vikar i njegova žena pokazali su Perounu i jednu fotografiju iz tog doba – izribana devojčica stidljivog osmeha u dečjem haljetku sa čvrsto svezanim mašnjama u kosi. Nešto u njoj što je ruralna Nigerija držala zakopčano oslobodilo se kad je krenula u brikstonsku srednju školu. Prigrllila je muziku, odeću, sistem vrednosti – jednom rečju, ulicu. Dosta je svojeglava, rekao je poverljivo vikar dok se njegova žena na odeljenju trudila da primiri Andreu. Nećaka mu se drogira, pije, krađe po radnjama, beži iz škole, mrzi svaki autoritet, i „psuje kao morнар“. Da nije to zbog tumora, možda joj negde pritiska mozak?

Peroun takvu utehu nije mogao da pruži. Tumor je bio udaljen od frontalnih režnjeva. Nalazio se duboko u gornjem cerebelarnom vermisu. Devojčica je već patila od ranojutarnjih glavobolja, slepih mrlja i ataksije – nesigurnosti u ravnoteži. Ali nijedan od tih simptoma nije mogao da je pokoleba u sumnji da je njeno stanje deo opšte zavere – bolnica, u dosluhu sa starateljima, škola, policija – a sve to s ciljem da joj se uskrati noćni provod po klubovima. Sat-dva nakon prijema na odeljenje već je bila u sukobu s bolničarkama, glavnom sestrom i jednom starijom pacijentkinjom koja je izjavila kako neće trpeti skaredno izražavanje. Ni samom Perounu nije bilo lako da je pripremi za iskušenja koja su joj predstojala. Čak i kad nije bila uzbuđena, Andrea je afektirala u govoru kao neki reper sa MTV-ja, njišući se u krevetu gornjim delom tela, praveći kružne pokrete rukama s dlanovima okrenutim nadole, kao da smiruje vazduh ispred sebe pripremajući svoj novi burni ispad. Ali divio se njenoj srčanosti, i plamenim tamnim očima, besprekornim zubima, i čistom ružičastom jeziku koji je proizvodio reči kao da palaca bičem. Smešila se ozareno i dok je vikala u prividnom besu, kao da je kopka da isproba koliko daleko može da ide. Tek je Džej Straus, Amerikanac s toplinom i otvorenošću koje niko u toj engleskoj bolnici nije umeo da ispolji, nekako uspeo da je dovede u red.

Andreina operacija trajala je pet sati i prošla je uspešno. Postavili su je u sedeći položaj, ispred stativa sa držačem za glavu. Otvaranje potiljka moralo se izvesti veoma obazrivo zbog mreže krvnih sudova odmah ispod kosti. Rodni se svaki čas naginjao pored Perouna da bi ispirao bušotinu i smanjivao krvarenje elektrokauterom. Konačno, uka-

zao se i tentorijum – šator – tanana bela opna osobene lepote, nalik na mali kovitlac igračice pod velom, tamo gde se dura spaja i ponovo rastvara. A ispod opne je ležao cerebelum. Zasecajući oprezno, Peroun je sačekao da se mali mozak spusti pod dejstvom gravitacije – bez upotrebe retraktora – i tada se otvorio pogled duboko u predeo epifize, s tumorom koji se u ogromnoj crvenoj masi protezao tačno ispred nje. Astroцитom je imao jasne obrise i samo je delimično infiltrirao okolno tkivo. Peroun je uspeo da ga skoro celog izreže a da pri tom ne ozledi područja elokvencije.

Dao je Rodniju nekoliko minuta s mikroskopom i aspiratorom, i pustio ga da uradi šav. Peroun je lično previo glavu, i kad je konačno izašao iz operacionog bloka, uopšte nije osećao zamor. Operacije ga nikad ne zamaraju – kad jednom uroni u skroviti svet svoje firme, u salu i njene strogo utvrđene procedure, i kad se unese u živopisnu skraćenu perspektivu operativnog mikroskopa prateći izabrani hodnik do željene tačke, obuzima ga osećaj neke nadljudske sposobnosti, ili tačnije žeđi za radom.

Što se tiče ostalih obaveza te nedelje, dve jutarnje klinike nisu bile zahtevnije nego inače. Suviše je iskusan da bi ga potresali različiti vidovi patnje s kojima se susreće na poslu – njegova je dužnost da bude koristan. Ne zamaraju ga ni obilasci odeljenja ni beskrajni sastanci. U petak po podne ga je zapravo dotukla administracija, nagomilani uputi, i odgovori na upute, sažeci referata za dve konferencije, pisma kolega i urednicima, nedovršeni prikaz nečijeg stručnog rada, prilozi za inicijative uprave, i vladine izmene u strukturi Fonda, i stalno nove revizije nastavnih metoda. Sprema se još jedna izmena – uvek se sprema još jedna izmena – bolničkog plana za vanredna stanja. Više se ne predviđaju samo obične železničke nesreće, a reči kao što su „katastrofa“ i „masovne žrtve“, „hemijsko i biološko ratovanje“ i „napad velikih razmera“ u poslednje vreme gube svaki smisao od stalnog ponavljanja. Protekle godine je postao svestan umnožavanja raznoraznih odbora i pododbora, i komandnih linija koje se prostiru naviše i izvan okvira bolnice, mimo medicinskih hijerarhija, kroz udaljene zakutke državne uprave sve do kabineta ministra unutrašnjih poslova.

Peroun je jednolično diktirao, i još dugo pošto je njegova sekretarica otišla kući, kuckao po tastaturi u svojoj pregrejanoj kutiji od kancelarije na drugom spratu bolnice. Kočila ga je neka čudna nesposobnost za tačno izražavanje. Inače se ponosi svojom brzinom i uglačanim, britkim stilom. Nikad nema potrebe da mnogo razmišlja unapred – kucanje i kompozicija su jedno isto. Sada se spoticao. I premda ga stručni žargon nije izneverio – to mu je druga priroda – proza se izlivala u nezgrapnim gomilama. Pojedine reči podsećale su ga na glomazne predmete – bicikle, ligeštule, vešalice za odelo – razasute po njegovom putu. Oblikovao bi rečenicu u glavi, a potom je izgubio na stranici, ili bi kucajući uleteo u gramatički ćorsokak i onda morao da se preznojava kako bi se izvukao. Da li je ta slabost bila uzrok ili posledica zamora, u to se nije upuštao. Tvrdoglavo je nastavljao da piše sileći se da dogura do kraja. U osam uveče stavio je tačku na poslednji u nizu mejlova, i digao se od stola nad kojim je sedeo povijen još od četiri po podne. Pred odlazak kući, svratio je da obiđe svoje pacijente u intenzivnoj nezi. Nije bilo nikakvih problema, a Andrea se lepo oporavljala – spavala je i svi vitalni znaci su bili dobri. Za manje od pola sata bio je kod kuće, u kadi, a ubrzo posle toga, i sam je zaspao.

Dve figure u tamnim ogrtačima prolaze skverom po dijagonali koja ih vodi u suprotnom smeru od njega prema Klivlend Stritu, kuckajući visokim potpeticama u trapavom kontrapunktu – zacelo bolničarke, vraćaju se s posla, premda je ovo čudan sat za završetak smene. Ne razgovaraju, i mada im koraci nisu usklađeni, hodaju blizu jedna druge, ramena im se skoro dodiruju na neki prislan, sestrinski način. Prolaze tačno ispod njega, i opisuju četvrtinu kruga oko parka pre nego što promene smer. Ima nečega dirljivog u tome kako se dah vije za njima u oblacićima pare, kao da se igraju neke dečje igre, oponašajući parne lokomotive. Odmiču prema najdaljem kraju skvera, i sa svoje povlašćene visine, u tom neobičnom raspoloženju, on ne samo da ih posmatra, već i motri nad njima, izdaleka nadzire njihovo putovanje, kao neki posevni bog. U beživotnoj hladnoći, njih dve prolaze kroz noć, male tople biološke mašine sa sposobnošću dvonožaca da se prilagode svakom terenu, obdarene bezbrojnim i razgranatim nervnim mrežama uronjenim duboko ispod kvrgavog koštanog omotača, zakopan u vlaknima, to-

plim nitima ozarenim nevidljivim žarom svesti – te mašine same izmišljaju sopstvene tračnice.

Već je nekoliko minuta na prozoru, ushićenje polako splašnjava, i obuzima ga drhtavica. U parku, iza visoke kružne ograde, nežno inje prekriva valovitu arhitekturu travnjaka oivičenog platanima. Posmatra kako jedna kola hitne pomoći, bez sirena, bleskajući plavim svetlima, zavijaju u Šarlot Strit i žustro ubrzavaju ka jugu, možda u pravcu Sohoa. Okreće se od prozora da bi dohvatio debeli vuneni ogrtač koji leži prebačen preko stolice. U trenutku okreta, svestan je da se napolju pojavio neki nov element, na skveru ili među drvećem, sjajan ali bezbojan, razliven po rubu vidnog polja pokretom njegove glave. Ali ne skreće pogled istog časa. Hladno mu je i želi da se dokopa kućnog ogrtača. Uzima ga, zavlaci ruku u rukav, i vraća se prema prozoru dok pronalazi drugi i svezuje pojas.

Ne shvata odmah šta vidi, mada misli da shvata. U tom prvom trenutku, ponesen uzbuđenjem i radoznalošću, zamišlja planetarne razmere: to je meteor koji sagoreva na londonskom nebu, putujući sleva na desno, nisko na horizontu, premda dosta iznad krovova najviših zgrada. Ali meteor i zacelo ostavljaju utisak strelovitosti, nečega poput igle. Vidiš ih samo u kratkotrajnom blesku pre nego što nestanu u vlastitom plamenu. A ovo se kreće lagano, čak veličanstveno. U trenu, prilagođava optiku razmerama Sunčevog sistema: taj objekat nije stotinama, već hiljadama kilometara udaljen, obrće se negde daleko u vasioni po bezvremenoj orbiti oko sunca. Ipak je to kometa, osenčena žutim, s poznatim sjajnim jezgrom koje ostavlja trag iza plamsave ljuštore. Svojevremeno je s Rozalind i decom posmatrao Hejl-Bop s jednog travnatog proplanka u Jezerskoj oblasti, i sada ga ispunjava ista zahvalnost zbog toga što je makar i na tren dobio priliku da vidi, mimo zemaljskih okvira, nešto istinski nelično. A ovo sad je bolje, blistavije, brže, tim impresivnije zato što je neočekivano. Mora da im je u bolnici ta vest promakla. Preteruju s radom. Sprema se da probudi Rozalind – zna da će je prizor oduševiti – ali onda posumnja da će ona uspeti da stigne do prozora pre nego što kometa iščezne. U tom slučaju će i on zakasniti. Ali slika je toliko izuzetna da bi morao s nekim da je podeli.

Već se uputio prema krevetu kad začuje dubok tutnjava zvuk, daleku ali sve jaču grmljavinu, i zastane da oslušne. Odjednom mu je sve jasno. Preko ramena baca pogled na prozor tražeći potvrdu. Kometa je, naravno, toliko udaljena da bi morala izgledati nepokretno. Pretrnuo, vraća se na svoje mesto pored prozora. Zvuk se nastavlja istom jačinom dok on ponovo menja fokus, ovog puta zumirajući na unutra, sa solarne prašine i ledenog omotača na sopstveno okruženje. Proteklo je samo tri-četiri sekunde od časa kad je ugledao tu vatru na nebu i o njoj dva-put promenio mišljenje. Plamen se kreće putanjom kojom je i sam mnogo puta u životu prolazio, predajući se rutinskim radnjama, podešavajući naslon sedišta i svoj ručni sat, odlažući papire, uvek radoznao da proveriti može li tamo dole da prepozna sopstvenu kuću u ogromnom i gotovo lepom narandžasto-sivom naseljenom pojasu; sa istoka na zapad, smerom koji prati južnu obalu Temze, šesto metara nad zemljom, već nadomak Hitroa.

Objekat je sada tačno naspram njega na južnoj strani, udaljen jedva kilometar-dva, i uskoro će zaroniti u isprepletane vrhove golih platana, a potom iza Poštanskog tornja, u visini najnižih tanjira mikrotalasnih antena. Uprkos gradskim svetlima, konture aviona su nevidljive u jutarnjoj tami. Biće da je požar izbio na bližem krilu kod spoja sa trupom, ili možda na jednom od motora obešenih ispod krila. Kljun vatre je spljoštena bela kugla sa žuto-crvenim konusnim repom, koja ne liči toliko na meteor koliko na drečavu slikarsku impresiju o njemu. Kao u nekom prividu normalnosti, svetla za sletanje žmirkaju. Ali zvuk motora sve odaje. Povrh uobičajenog dubokog i prozračnog brujanja, sve glasnije se čuje neki napregnut, grcav, avetinjski zvuk – u isti mah i vrisak i otegnut povik, mutna, prljava buka koja izaziva pomisao na nepodnošljiv mehanički napor daleko iznad kapaciteta kaljenog čelika, izvija se u spirali ka nekom svom vrhuncu, bezglavo se penje i penje, poput muzičke pratnje za neku stravičnu vožnju toboganom. Nešto će svakog trenutka pući.

Više mu ne pada na pamet da budi Rozalind. A i zašto bi? Da bi videla ovaj košmar? U prizoru, zapravo, ima nečega poznatog, nalik na san koji se ponavlja. Kao i većina putnika, prividno omamljenih monotonijom avionskog putovanja, često daje mašti na volju, sedeći pri-

kopčan za sedište i krotak, nad svojim upakovanim obrokom. Napolju je, iza zida od tankog čelika i veselo škriputave plastike, minus šezdeset i dvanaest hiljada metara do zemlje. Zakovitlan preko Atlantika brzinom od sto pedeset metara u sekundi, predaješ se toj ludosti iz prostog razloga što to čine i svi ostali. Saputnicima dođe lakše kad vide da i ti i drugi oko tebe delujete spokojno. Ako se posmatra iz određenog ugla – broj poginulih po pređenom kilometru – statistika je utešna. A i kako bi drugačije čovek stigao na konferenciju u južnoj Kaliforniji? Putovanje avionom je akcionarska berza, trik sa likovima u ogledalima, krhki savez udružene vere; dokle god nervi služe i dok u kabini nema bombi ili razbijača, svi su na dobitku. Kad nešto otkáže, neće biti polovičnih mera. Gledane iz drugog ugla – broj poginulih po putovanju – brojke baš i nisu tako povoljne. Mogla bi ta berza i da propadne.

S plastičnom viljuškom u ruci, često se pita kako bi to izgledalo – vriska u kabini donekle prigušena zatupljujućom akustikom, posezanje u torbe za telefonima i poslednjim rečima, izbezumljena posada koja se grčevito drži upamćenih fragmenata procedure, izjednačujući miris sranja. Ali u toj sceni zamišljenoj sa strane, s te udaljenosti, ima i nečega poznatog. Prošlo je skoro osamnaest meseci otkad je pola planete posmatralo, i iznova i iznova posmatralo, one nevidljive zatočenike koji su kroz vazduh gurnuti u smrt, od vremena kad se oko bezazlene siluete svakog mlaznjaka zgusnula jedna nova asocijacija. Svi se u tome slažu, putnički avioni na nebu danas izgledaju drugačije, predatorski ili ukleto.

Henri zna da je optička varka to što sad vidi i konturu, obris koji je crnji od mraka. Urlik zapaljenog motora poprima sve viši i viši ton. Ne bi ga iznenadilo da sad vidi kako se širom grada pale svetla, ili kako se na skveru okupljaju ljudi u kućnim ogrtačima. Iza njega, uvežbana da iz svog sna isključi gradske noćne nemire, Rozalind se prevrće na bok. Buka, po svoj prilici, nije ništa prodornija od neke prolazne sirene iz Juston Rouda. Plameno belo jezgro i njegov obojeni rep postali su veći – niko od putnika koji sede u tom srednjem delu aviona nema izgleda da preživi. Pa i to je poznat element – užas onoga što ne možeš da vidiš. Katastrofa posmatrana sa bezbednog rastojanja. Posmatrati smrt velikih razmera, ali ne videti nikog kako umire. Bez krvi, bez jauka, bez

ijedne ljudske figure, a u tu prazninu useljava se predusretljiva mašta. Borba na život i smrt u pilotskoj kabini, četa hrabrih putnika s poslednjom nadom zbija redove pred napad na fanatike. Da bi izmakao žaru te vatre, u koji kraj aviona da se skloniš? Pilotova strana bi možda delovala manje usamljeno. Da li je patetična ludost ako posegneš za svojom torbom u pregratku iznad glave, ili pak neophodan optimizam? Hoće li žena s debelim slojem šminke, koja ti je maločas učtivo poslužila kroasan sa džemom, sada pokušati da te zaustavi?

Plamen zalazi iza vrhova drveća. Nakratko, vatra praznično zasvetluca između grana i ogranaka. Perounu prolazi kroz glavu da bi nešto morao da učini. Dok hitna služba primi i prosledi njegov poziv, šta god da se dogodi biće prošlost. Ako je živ, pilot je svakako već poslao radio-signal. Možda pistu već uveliko prekrivaju penom. Besmisleno bi bilo da sad ode u bolnicu i stavi se na raspolaganje. Prema Planu za vanredna stanja, Hitrou ne pripada njihovoj zoni. Negde drugde, dalje na zapad, medicinari se sigurno oblače navrat-nanos nemajući predstave šta ih čeka. Još dvadeset kilometara do sletanja. Ako rezervoari za gorivo eksplodiraju, lekari tu više neće imati šta da rade.

Avion se pomalja iza golih krošnji, prolazi otvorenim prostorom i zamiče iza Poštanskog tornja. Kad bi bio sklon religioznim osećanjima, natprirodnim objašnjenjima, Peroun bi možda poverovao da mu je upućen poziv; da bi sada, pošto se već probudio u tom čudnom stanju svesti, i bez razloga prišao prozoru, morao da prizna neki skriveni poređak, neku spoljašnju inteligenciju koja želi da mu pokaže ili saopšti nešto od velikog značaja. Ali grad po svojoj prirodi pogoduje nesanici; i on je sam besani entitet čije žice nikad ne prestaju da bruje; među tlim milionima uvek će se naći i oni koji pilje kroz prozor dok ostali spavaju. I neće to svake noći biti isti ljudi. To što je sad u pitanju on a ne neko drugi puka je slučajnost. Radi se o jednostavnom antropijskom principu. Primitivno razmišljanje poklonika natprirodnog svodi se na ono što njegove kolege psihijatri nazivaju problemom, ili idejom, referencije. Višak subjektivnog, ustrojavanje sveta prema vlastitim potrebama, nesposobnost da pojmiš koliko si beznačajan. Po Henrijevom mišljenju, takvo rasuđivanje pripada spektru na čijem najudaljenijem polu, propeta kao napušteni hram, vreba psihoza.